

Е.Н. Нәбиев¹
С.С. Шакеев¹
К.А. Невматулина²

¹Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды, Қазақстан

²Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды, Қазақстан
(E-mail: 1n.erboz@bk.ru, ¹sayan.79@mail.ru, ²carisha_07@mail.ru)

Қазақстан Республикасы кен өндіруші өнеркәсібін дамытудың экономикалық тиімділігін талдау

Аннотация. Қазақстанның кен өндіруші өнеркәсібі халық шаруашылығының маңызды саласы болып табылады, онда анықтаушы рөл атқарады және минералды шикізат пен отынның үлкен бөлігінің жабдықтаушысы болып табылады. Кен өндіруші өнеркәсіп елдің экономикалық әлеуетін, оның экспорттық мүмкіндіктерін анықтайтын басым бағыттардың бірі. Кен өндіруші өнеркәсіп елдің экономикалық даму міндеттерін шешуде басты орын алады. Қазіргі кезде кен өндіруші өнеркәсіптің өсу қарқыны нарықтың әлемдік конъюнктурасының және жалпы алғанда экономикалық жағдайдың күрт нашарлауы салдарынан біраз төмендеуімен сипатталады. Осыған байланысты, авторлар Қазақстанның кен өндіруші өнеркәсібінің қазіргі заманғы жағдайын сипаттайтын негізгі көрсеткіштеріне талдау жасады, ол жалпы алғанда, ел экономикасының және өнеркәсібінің дамуындағы осы саланың рөлі мен орнын, оның даму деңгейіне әсер ету қарқынын анықтауға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: кен өндіруші өнеркәсіп, жалпы ішкі өнім, экспорт, инвестиция, инновация, өндіріс, бәсекеге қабілеттілік, негізгі капитал.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2079-620X-2021-1-87-97>

Кіріспе

Кен өндіруші өнеркәсіп Қазақстан Республикасы экономикасының негізгі салаларының бірі болып табылады. Саланың айрықша ерекшеліктері өндірілетін пайдалы қазбалардың әртүрлілігі және кен орындарын барлау және пайдалану, сонымен қатар жер қойнауын пайдалану үдерісін материалдық-техникалық қамтамасыз ету саласында жұмыс істейтін кәсіпорындардың көп болуы болып табылады [1].

Зерттеудің басты міндеті – Қазақстан Республикасының тау-кен өнеркәсібінің экономикалық басымдылығын анықтау

мақсатында, оның ағымдағы жағдайын бағалау және кешендік талдау болып табылады.

Зерттеу мақсаты – кен өндіруші өнеркәсіптің жағдайын серпінде талдау, бұл өз кезегінде саланы бәсекеге қабілетті, жоғары технологиялық және инновацияларға сезімтал кешенге айналдыру негізінде одан әрі дамыту бағыттары туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Зерттеу әдістері

Зерттеудің тәжірибелік негізі статистикалық жинақтардың материалдары, сондай-ақ тау-кен өнеркәсібі саласындағы жетекші

отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулері болып табылады.

Жұмыста статистикалық талдау, талдау және синтез әдістері, салыстырмалы талдау, жүйелік талдау және эволюциялық тәсіл қолданылады.

Нәтижелер мен талқылаулар

Кен өндіруші өнеркәсіп елдің экономикалық даму міндеттерін шешуде басты орын алады. Бұл жалпы қоғамдық өнім мен ұлттық табыстың негізгі бөлігін өндіретіндігімен анықталады. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректеріне сәйкес 2018 жылы өнеркәсіптік өндірістің негізгі көрсеткіштерінің үлесі елдің жалпы ЖІӨ-нің шамамен 28,2% - ын құрады [2].

2016-2018 жылдар аралығында Қазақстанда ЖІӨ үлесінің айқын өсуі байқалады. Мәселен, 2016 жылы өнеркәсіптік өндіріс көрсеткіштерінің үлесі ЖІӨ-нің 26,1% - ын, ал 2018 жылы ЖІӨ-нің 28,2% - ын құрады, яғни соңғы үш жылда осы саладағы ЖІӨ үлесінің өсімі елдің ЖІӨ-нің жалпы көрсеткішінің 2,1% - ын құрады. Сондай-ақ өнеркәсіп өнімін өндіру көлемінің өсуі 2016 жылы 1,4 есе, яғни, 19,0 трлн.теңгеден 2018 жылы 27,2 трлн. теңгеге өскенін атап өткен жөн. Бұл ретте жалпы саладағы кен өндіруші өнеркәсіптің үлесі 2018 жылы 14,8 трлн. теңге немесе өнеркәсіптің жалпы көрсеткішінің 54,4%-ы

немесе Қазақстан Республикасының ЖІӨ-нің 52,4%-ын құрады. (Кесте 1).

Авторлар талдау жүргізу үшін 2016-2018 жылдар аралығындағы үш жылдық кезеңді әдейі таңдаған, өйткені осы кезеңде АҚШ долларының бағамы 1 АҚШ доллары үшін 330 теңгеден 340 теңгеге дейінгі аралықта өзгерген (Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ресми деректері бойынша), бұл Қазақстан Республикасының тау-кен өндіруші өнеркәсібінің даму көрсеткіштерін неғұрлым дәл салыстыруға мүмкіндік береді.

Экономикалық қызмет түрлері бойынша қолданыстағы бағалардағы өндірілетін өнімнің (тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің) көлемі Қазақстан Республикасының кен өндіруші өнеркәсібіндегі басым үлесін шикі мұнай мен табиғи газ өндіру алады және 2018 жылы ол 12,0 трлн.теңгені құрады.

2018 жылы металл кендерін өндіру бар болғаны 1,47 трлн. құрады, бұл ретте металлургия өнеркәсібі өнімінің көлемі 4,6 трлн. теңгені құраған, өйткені өндірілген кеннің негізгі тұтынушысы Қазақстан Республикасының металлургия саласының өзі болып табылады (Кесте 2) [3].

2017 жылы 2016 жылмен салыстырғанда Қазақстан Республикасының кен өндіруші өнеркәсібі өнімінің көлемі 18,7% - ды, ал өңдеуші өнеркәсіпте 14,4% - ды құрады. 2018 жылы 2017 жылмен салыстырғанда кен өндіруші өнеркәсіп өнімінің көлемі 22,2% - ға өсті, өңдеуші өнеркәсіпте өсім 9,6% - ды құрады.

Кесте 1

Өнеркәсіп өндірісінің негізгі көрсеткіштері

Жылдар	Республиканың ЖІӨ-ндегі өнеркәсіптің ЖҚҚ үлесі, пайызбен	Кәсіпорын және өндіріс саны, дана	Өнеркәсіптік өнімді өндіру көлемі, трлн. теңге	Өнеркәсіптік өндірістің индексі, өткен жылға пайызбен	Кен өндіруші өнеркәсіп, трлн. теңге
2016	26,1	11 884	19,0	98,9	9,4
2017	26,8	12 385	22,8	107,3	11,6
2018	28,2	12 486	27,2	104,4	14,8

Ескертпе: авторлар Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері негізінде құрастырған [2]

Кесте 2

Экономикалық қызмет түрлері бойынша қолданыстағы бағалардағы өнім
(тауарлар, қызметтер) көлемі

Салалар	2016 ж.	2017 ж.	2018 ж.	2018 жылы 2016 жылмен салыстырғанда (%)
Өнеркәсіп, млн теңге	19 026 781	22 790 208	27 218 063	43,5
Тау кен өнеркәсібі және карьерлерді өңдеу	9 397 618	11 568 784	14 877 068	58,3
Көмір және лигнит өндіру	232 703	292 079	342 996	43,7
Шикі мұнай мен табиғи газ өндіру	7 409 929	9 202 732	12 060 235	62,7
Шикі мұнай өндіру	7 293 084	8 994 914	11 819 914	62
Табиғи газ өндіру	116 844	207 818	240 320	105
Меттал кенін өндіру	989 193	1 188 391	1 474 218	49
Темір кенін өндіру	194 827	244 023	291 173	49,4
Түсті металл кенін өндіру	794 365	944 367	1 183 045	48,9
Тау кен өнеркәсібінің басқа да салалары	175 693	191 988	265 709	51,2
Тау кен өнеркәсібі саласындағы техникалық қызметтер	590 099	693 592	733 909	24,3
Өңдеу өнеркәсібі	8 046 844	9 400 848	10 403 854	29,2
Тамақ өнімдерін өндіру	1 448 386	1 525 814	1 527 687	5,4
Сусын өндіру	254 293	311 675	343 794	35,1
Темекі өнімдерін өндіру	105 935	106 247	123 620	16,6
Жеңіл өнеркәсіп	82 463	98 089	99 350	20,4
Ағаш және тығын өнімдерін өндіру, жиһаздан басқа; салом және тоқу материалдарынан өнім өндіру	24 384	21 355	23 741	-2,6
Қағаз және қағаз өнімдерін өндіру	48 415	56 672	62 380	28,8
Кокс және мұнай өңдеу өнімдерін өндіру	640 136	716 297	901 981	40,9
Химия өнеркәсібі өнімдерін өндіру	284 550	333 327	401 141	40,9
Негізгі фармацевтика өнімдерін өндіру	47 353	72 438	78 526	65,8
Резина және пластмасса өнімдерін өндіру	186 776	226 567	211 379	13,1
Басқа да металлемес минералды өнімдер өндіру	442 975	506 479	563 678	27,2
Металлургия өнеркәсібі	3 380 171	4 075 747	4 614 873	36,5
Қара металлургия, металл құюдан басқа	1 134 246	1 535 768	1 681 332	48,2
Негізгі құнды және түсті металл өндіру	2 239 522	2 531 768	2 921 928	30,4
Металл құю	6 403	8 210	11 612	81,3

Салалар	2016 ж.	2017 ж.	2018 ж.	2018 жылы 2016 жылмен салыстырғанда (%)
Дайын металл өнімдерін өндіру, машиналар мен құрылғылардан басқа	234 452	233 936	239 608	2,1
Машина жасау	766 780	998 175	1 089 800	42,1
Жиһаз өндіру	35 958	43 482	38 613	7,4
Ескертпе: авторлар Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері негізінде құрастырған [2]				

Осыны негізге ала отырып, Қазақстан Республикасының кен өндіруші өнеркәсібі қарқынды өсу қарқынын көрсетіп отырғанын көруге болады, бірақ бұл өсім тек өндіріс қарқынына ғана емес, сондай-ақ әлемдік нарықтардағы бағаға да байланысты. Нарықтың қолайлы конъюктурасы өз кезегінде өнім көлемінің, сондай-ақ экономиканың өнеркәсіптік секторының және оның негізгі салаларында ғана емес, оң өсу серпінін болжайды.

Өнеркәсіптік өнім өндірісінің заттай көріністегі көрсеткіштерін талдай отырып, 2016 жылдан бастап 2018 жылға дейінгі кезеңде негізгі табиғи ресурстар: көмір, мұнай және темір кенін өндірудің өсуінің байқалғанын көреміз [3].

Мәселен, 2016 жылдан бастап 2018 жылға дейінгі кезеңде мұнай өндірудің өсімі заттай мағынада 12 327,7 мың тоннаны немесе 16,9% - ды құрады, көмір өндірудің өсуі 15408,5

немесе 13% - ды, темір кенін өндірудің өсуі – 6083 немесе 14,5% - ды құрады (Кесте 3).

Қазақстан Республикасының тауарлардың жекелеген санаттары бойынша экспорты 60,9 млрд. немесе 20,4 трлн. теңгені құрады. Бұл ретте негізгі экспортталатын тауарлар мұнай және түрлі қара және түсті металдар сияқты кен өндіруші өнеркәсіп тауарлары болып табылатынын атап өткен жөн. Тау-кен өнеркәсібі тауарлары экспортының өсуі Қазақстан Республикасының шикізаттық бағыттағы ел екенін айғақтайды (Кесте 4).

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректеріне сәйкес 2018 жылы өнеркәсіптік өндіріс индексі 104,1%-ды құрады (Сурет 1). 2018 жылғы қаңтар-желтоқсан айларында 2017 жылмен салыстырғанда шикі мұнай, табиғи газ және металл кендерін өндіру ұлғайды. Тамақ өнімдері, темекі өнімдері, мұнай өңдеу, химия өнеркәсібі өнімдері, резеңке

Кесте 3

Заттай мағынада өнеркәсіп өнімін өндіру

Өнім түрлері	2016 жыл	2017 жыл	2018 жыл	2017 жылы 2016 жылға өнімнің өсуі	2018 жылы 2017 жылға өнімнің өсуі
Тас көмір, мың тонна	103 074,0	112 293,6	118 482,5	9 219,6	6 188,9
Мұнай, мың тонна	78 031,8	86 194,4	90 359,5	8 162,6	4 165,1
Темір кендері, мың тонна	35 793,5	38 728,2	41 876,5	2 934,7	3 148,3
Ескертпе: авторлар Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері негізінде құрастырған [2]					

Кесте 4

Қазақстан Республикасында жекелеген тауарлардың экспорты

Тауарлар атауы	Өлшем бірлігі	2018ж.		2017ж.		2018жылы 2017 жылыға, %	
		Саны	Мың АҚШ долларында	Саны	Мың АҚШ долларында	Саны бойынша	Мың АҚШ доллары
Барлығы			60 956 233,0		48 503 260,1		125,7
Битумдалған минералдардан алынған шикі мұнай және шикі мұнай өнімдері	мың тонна	69 790,2	37 796 202,4	68 715,3	26 584 239,0	101,6	142,2
Рафинатталған мыс және өңделмеген мыс құймалары	тонна	391 490,0	2 429 708,0	406 783,3	2 342 472,4	96,2	103,7
Ферроқұймалар	мың тонна	1 587,7	2 203 422,0	1 489,6	2 205 336,2	106,6	99,9
Табиғи газ	млн. м3	26 491,8	2 171 387,3	25 628,5	1 578 463,8	103,4	137,6
Органикалық емес химия өнімдері, органикалық және органикалық емес бағалы металдардың, сирек кездесетін металдар, радиоактивті элементтер немесе изотоптар қоспалары	тонна	1 310 528,8	2 135 200,1	1 317 767,6	2 166 916,7	99,5	98,5
Темірден, қоспаланбаған және қоспаланған, тот баспайтын болаттан жасалған жазық илек	мың тонна	2 229,6	1 380 423,3	2 608,3	1 471 880,0	85,5	93,8
Битумдалған минералдардан алынған мұнай және мұнай өнімдері, шикіден басқасы	мың тонна	3 325,5	1 237 199,5	4 023,6	1 169 249,3	82,6	105,8
Сұйық отын (мазут)	мың тонна	3 002,5	1 088 715,8	3 824,4	1 096 234,2	78,5	99,3
Бидай және меслин	мың тонна	6 163,9	965 447,4	4 256,5	659 526,1	144,8	146,4
Өңделмеген алюминии	мың тонна	262,4	574 613,3	234,3	473 144,2	112,0	121,4
Кендер және темір концентраттары, күйдірілген пирит қоса	мың тонна	9 406,1	477 051,4	9 459,8	511 543,3	99,4	93,3
Өңделген және жартылай өңделген немесе ұнтақ түріндегі күміс	тонна	6 351,4	450 177,3	1 036,6	538 031,3	612,7	83,7
Бидай немесе бидай-қара бидай ұны	мың тонна	2 292,7	445 997,7	2 316,9	469 402,2	99,0	95,0
Тас көмір; тас көмірден алынған брикеттер және қатты отынның ұқсас түрлері	мың тонна	23 387,1	428 243,7	27 529,2	449 830,9	85,0	95,2
Анықталған немесе анықталмаған химиялық құрамдағы қолдан жасалған корунд; алюминии оксиді; алюминий гидроксиді	тонна	968 337,3	336 960,0	1 013 654,5	330 417,6	95,5	102,0
Арпа	тонна	1 748 616,2	291 932,5	903 653,5	137 151,2	193,5	212,9
Өңделмеген мырыш	мың тонна	93,7	279 305,8	299,5	849 392,2	31,3	32,9
Қара металдан өнімдер	тонна	273 724,0	269 857,1	214 753,1	210 952,9	127,5	127,9

Сутегі, инертті газдар және басқа да металл еместер	тонна	116 308,3	239 977,8	110 364,5	213 533,1	105,4	112,4
Қара металл қалдықтары және сынықтары	тонна	996 437,3	210 566,4	817 251,0	184 919,8	121,9	113,9
Өңделмеген қорғасын	мың тонна	92,5	202 985,7	126,1	251 809,5	73,4	80,6
Мырыш концентраттары және кендері	тонна	238 666,2	201 845,9	297 097,7	242 395,2	80,3	83,3

Ескертпе: авторлар Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері негізінде құрастырған [2]

және пластмасса бұйымдары, металлургия өнеркәсібі және машина жасау өндірісінің көлемі өсті [2].

Өнеркәсіп салалары бойынша негізгі капиталға инвестициялар 2018 жылы 7,8 трлн. теңгені құрады, яғни 71,7% немесе 5,6 трлн. теңге өндіру саласына, 12,7% немесе 993,9 млрд. теңге қайта өңдеу саласына, 11,6% немесе 910,0 млрд. теңге, электрмен жабдықтауға және 4,0% немесе 309,6 млрд. теңге сумен жабдықтауға (Кесте 5).

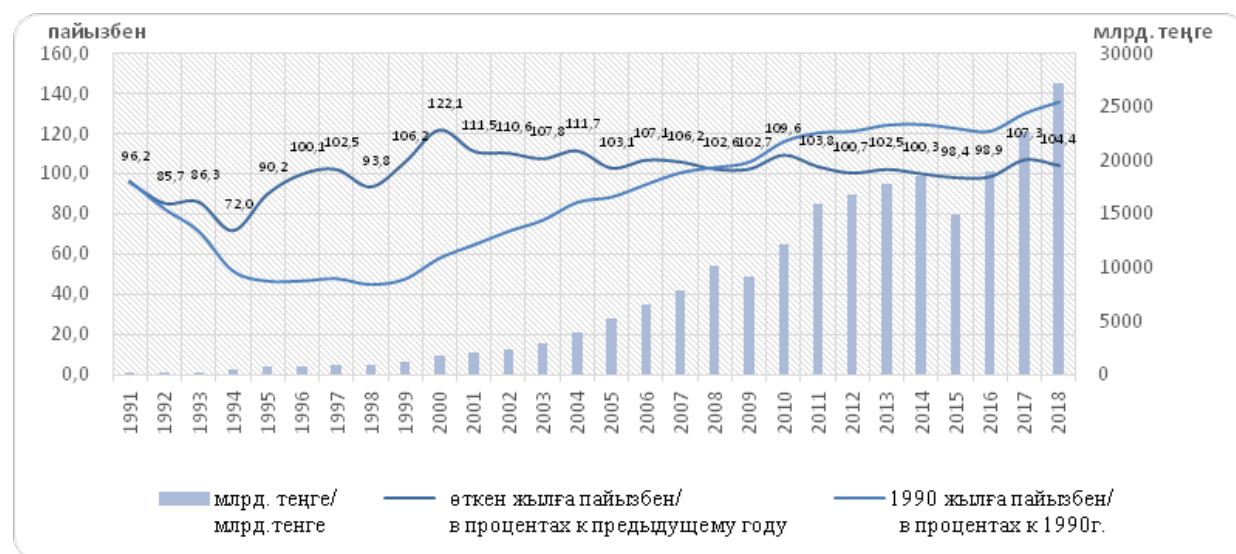
Өнеркәсіп секторына инвестициялардың негізгі бөлігі өз қаражаты есебінен, атап айтқанда 6,8 трлн. теңгені немесе тартылған инвестициялардың жалпы сомасының 85,3% - ын құрайтынын атап кеткен жөн (Сурет 2).

Кен өндіруші салаға инвестициялар 5,6 трлн. теңгені, оның ішінде 5,48 трлн. теңге немесе 97,87% бұл өз қаражаты, 109,7 млрд. теңге - бұл банктік емес және бюджеттік емес

қаражаттар инвестициялары, 9,0 млрд. теңге немесе 0,16% - банктердің инвестициялары, ал республикалық бюджеттің инвестициялары 400 млн. теңгені немесе 0,007% - ды және жергілікті бюджет-18 млн. теңгені немесе 0,0003% - ды құрады. Қазіргі кездегі маңызды салалардың біріне сырттан инвестиция тартпай өзіндік қаражатпен дамыту аса үлкен серпіліс бермейді.

2018 жылы инновацияларды жүзеге асыруға арналған шығындар 861,9 млрд. теңгені құрады, бұл ретте экономикалық қызмет түрлері бойынша бөлу кезінде инновацияларды жүзеге асыруға арналған жалпы шығындардың құрамында инновацияларды жүзеге асыру шығындарының 612,3 млрд. теңге немесе 71,4% мөлшерін құрай отырып өңдеуші өнеркәсіп үстеме жағдайға ие болады (Сурет 3).

Кен өндіруші өнеркәсіпте инновацияларды жүзеге асыруға арналған шығындар 50,5 млрд.

Сурет 1 – Өнеркәсіптік өндірістің көлемі мен индексі

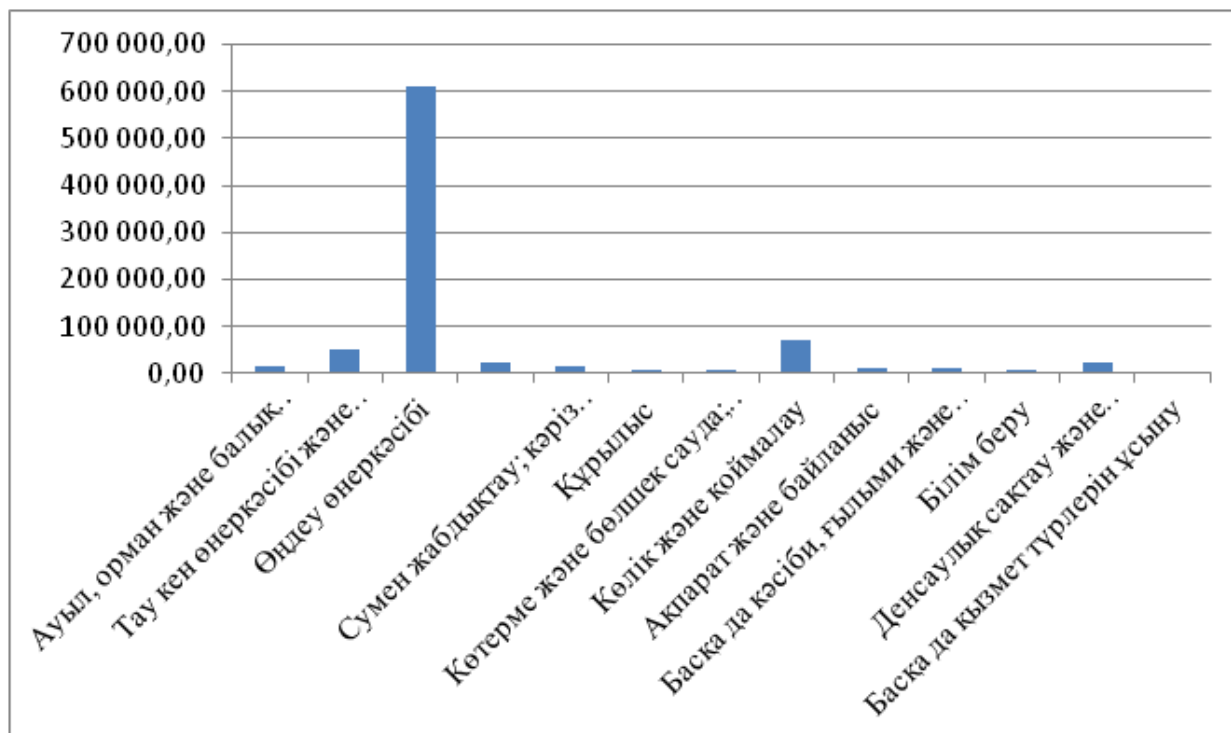
Сурет 2 – Өнеркәсіп өндірісінің негізгі капиталына инвестиция

Кесте 5

Сала бойынша негізгі капиталға инвестиция

млн. теңгеде	Негізгі капиталға инвестиция	2018 жылға пайызбен	Оның ішінде							Үлес салмағы, %
			Бюджеттік қаражаттар		Өзіндік қаражат	Банктер несиелері		Басқада қарыз қаражаттары		
			Республикалық бюджет	Жергілікті бюджет		барлығы	оның ішінде шет ел банктері	барлығы	оның ішінде резидент еместер	
Өнеркәсіп	7 813 989	115,0	314 469	145 045	6 801 073	212 769	9 279	340 632	192 692	100,0
Тау кен өнеркәсібі және карьерлерді өңдеу	5 600 381	120,5	400	18	5 481 169	9 006	-	109 787	12 122	71,7
Көмір және лигнит өндіру	99 414	127,0	-	-	99 151	20	-	242	214	1,3
Шикі мұнай мен табиғи газ өндіру	4 757 009	120,2	400	18	4 653 241	5 256	-	98 093	2 360	60,9
Металл кенін өндіру	629 889	130,9	-	-	621 984	510	-	7 394	6 228	8,1
Тау-кен өнеркәсібінің басқа да салалары	37 151	196,2	-	-	36 332	607	-	211	42	0,5
Тау-кен өнеркәсібі саласындағы техникалық қызметтер	76 916	91,2	-	-	70 460	2 610	-	3 845	3 275	1,0
Өңдеу өнеркәсібі	993 959	77,4	-	-	716 068	180 624	9 279	97 266	69 402	12,7
Электрмен жабдықтау, газ, бу және ауа қоспаларын беру	910 024	164,9	149 828	58 511	565 533	22 385	-	113 765	102 764	11,6
Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтарды жинауды және бөлуді бақылау	309 624	106,1	164 240	86 515	38 302	753	-	19 812	8 403	4,0

Ескертпе: авторлар Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері негізінде құрастырған [2]

Сурет 3 – Экономикалық қызмет түрі бойынша инновацияға шығындар

теңгені немесе инновацияларға арналған жалпы шығындардың 5,87% – ын құрады, ал кен өндіруші өнеркәсіпке инвестициялар 5,6 трлн. теңге. Немесе инвестициялар сомасына қатысты инновацияларды жүзеге асыру шығындарының сомасы 0,9% құрады [4].

Қорытынды

Осылайша, Қазақстанның кен өндіруші өнеркәсібіне оң да, теріс те үрдістер тән. Оң үрдістеріне келесілерді жатқызуға болады: саланың тұрақты өсу динамикасы, инвестицияның үлкен көлемде құйылуы, экспорттың жоғары көрсеткіштері. Теріс жақтарына Қазақстан Республикасы кен өндіруші өнеркәсібінің әлемдік бағалардан тәуелділігін, дайын өнімді емес шикізат сатуға бағытталғанын, инвестициялар негізінен өзіндік қаражат есебінен құрылатынын, ал инновацияның үлесі өте аздығын жатқызуға болады [5].

Елдегі іскерлік ахуалды жақсартуға бағытталған кең ауқымды шаралар шеңберінде Қазақстан өзінің тау-кен өнеркәсібінің инвестициялық тартымдылығын арттыру бойынша әрқашан жұмыс істейді.

Қазақстан дүниежүзілік ортаға әсер ете алмайтынын және шикізатқа бағаны белгілей алмайтынын ескере отырып, Қазақстанда тау-кен өнеркәсібінің тұрақтылығын қалыптастыруға және инвесторлардың сенімін нығайтуға ықпал ететін саясат құру мақсатында «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» жаңа кодекс қабылданды, бұл кодекс тау-кен саласын дамытуға мүдделі көптеген алдыңғы қатарлы елдердегі қолданыста бар стандарттарға сәйкес келетін Қазақстанның нормативтік-құқықтық ортасының жағдайын жақындатуға мүмкіндік берді.

Тиімді жүзеге асыру жағдайында, жақын арада болған заңнамалық реформалар салаға шетелдік инвестицияларды тартып қана

қоймай, инновация құруға мүмкіндік беруі керек.

Сонымен қатар тікелей шетелдік инвесторлар үшін тау-кен өнеркәсібінің тартымдылығын және жалпы оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған келесі шараларды қарастыру орынды деп санаймыз:

- 1) тау-кен өндірісінің реестрін құру
- 2) жер қойнауын пайдаланудың салдарын жою бойынша міндеттемелерді орындауды қамтамасыз ету тетігін нығайту;
- 3) жер қойнауын пайдаланушыларға салық салу жүйесін әрі қарай жаңғырту;

4) салада тәуекелдерді бағалауға негізделген есеп берудің ұсыну және бақылау жүйесін нығайту;

5) жер қойнауын пайдаланушылар көрсететін ҒЖТҚЖ бағдарламасын қолдауды күшейту;

Тұрақты дамуға қол жеткізудің міндетті шарттарының бірі тау-кен өнеркәсібіндегі баламалық заңдар, нормативтік актілер және стандарттар, сонымен қатар бұл шарттарды орындауды қамтамасыз ететін институционалдық құрылым жүйесі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Шакуликова Г. Вопросы потенциала нефтегазового комплекса Казахстана // Қаржы-қаражат - финансы Казахстана. – 2005. - № 4. – С. 43.
2. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан. [Электрон. ресурс] - URL: <https://stat.gov.kz> (дата обращения: 05.10.2020).
3. Казахстанская фондовая биржа. Горно-металлургическая отрасль Республики Казахстан. [Электрон. ресурс]. - URL: https://kase.kz/files/presentations/ru/KASE_mining_2019.PDF (дата обращения: 15.10.2020).
4. Каренов Р.С. Приоритеты стратегии индустриально-инновационного развития горнодобывающей промышленности Казахстана. - Астана: Изд-во КазУЭФМТ, 2010. – 539 с.
5. Реформирование горной промышленности в Казахстане: инвестиции, устойчивое развитие, конкурентоспособность. Программа по повышению конкурентоспособности стран Евразии-2018 Организации экономического сотрудничества и развития. [Электрон.ресурс]. - URL: https://www.oecd.org/eurasia/countries/Kazakhstan_Mining_report_RUS.pdf (дата обращения 10.10.2020).

References

1. Shakulikova G. Voprosy potenciala neftegazovogo kompleksa Kazahstana [Additional issues of the oil and gas complex of Kazakhstan], Қаржы-қаражат - finansyKazahstana [Karzhy-Karazhat - finance of Kazakhstan], 4, 43 (2005). [in Russian]
2. Komitet po statistike Ministerstva nacional'noj ekonomiki Respubliki Kazahstan [Official website of the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan]. [Electronic resource] - Available at: <https://stat.gov.kz> (Accessed: 05.10.2020).
3. Kazahstanskaja fondovaja birzha. Gorno-metallurgicheskaja otrasl' Respubliki Kazahstan [Kazakhstan Stock Exchange.Mining and metallurgical industry of the Republic of Kazakhstan]. [Electronic resource] - Available at: https://kase.kz/files/presentations/ru/KASE_mining_2019.PDF (Accessed: 15.10.2020).
4. Karenov R.S. Prioritety strategii industrial'no-innovacionnogo razvitija gornodobyvajushhej promyshlennosti Kazahstana [Strategy priorities for industrial and innovative development of the mining industry in Kazakhstan] (Astana: Izd-voKazUJeFMT, 2010, 539 p.). [in Russian]
5. Reformirovanie gornoj promyshlennosti v Kazahstane: investicii, ustojchivoerazvitie, konkurentosposobnost'. Programma po povysheniju konkurentosposobnosti stran Evrazii-2018 Organizaciij ekonomicheskogo sotrudnichestva i razvitija [Reforming the mining industry in Kazakhstan: investment, sustainable development, competitiveness. The program to improve the competitiveness of Eurasian

countries-2018 of the Organization for Economic Cooperation and Development]. [Electronic resource] - Available at: https://www.oecd.org/eurasia/countries/Kazakhstan_Mining_report_RUS.pdf (Accessed: 10.10.2020).

Е.Н. Нәбиев¹, С.С. Шакеев¹, К.А. Невматулина²

¹Қарағандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, Караганда, Казахстан

²Қарағандинский экономический университет Казпотребсоюза, Караганда, Казахстан

Анализ экономической эффективности развития добывающей промышленности Республики Казахстан

Аннотация. Добывающая промышленность Казахстана является важнейшим базовым элементом народного хозяйства, играет в нем определяющую роль и является поставщиком большей части минерального сырья и топлива. Добывающая промышленность признана одной из приоритетных сфер, определяющих экономический потенциал страны в целом, ее экспортные возможности. Добывающая промышленность занимает главное место в решении задач экономического развития страны. В настоящий момент темпы роста добывающей промышленности характеризуются некоторым снижением вследствие резкого ухудшения мировой конъюнктуры рынка и экономических условий в целом. В этой связи авторами проведен анализ основных показателей, характеризующих современное состояние добывающей промышленности Казахстана, который позволит определить место и роль данного сектора в развитии промышленности и экономики страны в целом, а также определить степень влияния уровня ее развития.

Ключевые слова: добывающая промышленность, валовый внутренний продукт, экспорт, инвестиция, инновации, производство, конкурентоспособность, основной капитал.

Ye. Nabyev, K. Nevmatulina, S. Shakeyev

E.A. Buketov University of Karaganda, Karaganda, Kazakhstan

Karaganda economic university of Kazpotreboyz, Karaganda, Kazakhstan

Analysis of the economic efficiency of the development of the mining industry of the Republic of Kazakhstan

Abstract. The mining industry of Kazakhstan is the most important basic element of the national economy, it plays a decisive role in the national economy and is the supplier of most of the mineral raw materials and fuel. The extractive industry is recognized as one of the priorities that determine the economic potential of the country as a whole, its export opportunities. The extractive industry occupies the main place in solving the problems of economic development of the country. At the moment, the growth rate of the mining industry is characterized by a slight decrease due to a sharp deterioration in the global market situation and economic conditions in general. In this regard, the authors analyzed the main indicators characterizing the current state of the extractive industry in Kazakhstan, which will determine the place and role of this sector in the development of industry and the country's economy as a whole, as well as determine the degree of influence of the level of its development.

Keywords: mining industry, gross domestic product, export, investment, innovation, production, competitiveness, fixed capital.

Авторлар туралы мәлімет:

Нәбиев Е.Н. – негізгі автор, э.ғ.к., доцент, «Экономика және халықаралық бизнес» кафедрасының профессоры, Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Университет көшесі, 28, Қарағанды, Қазақстан.

Шакеев С.С. – э.ғ.к., доцент, «Бухгалтерлік есеп және аудит» кафедрасының профессоры, Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Университет көшесі, 28, Қарағанды, Қазақстан.

Невматулина К.А. – PhD, Халықаралық бағдарламалар, жобалар және академиялық ұтқырлық орталығының директорының орынбасары, «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының доценты, Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Академическая көшесі, 9, Қарағанды Қазақстан.

Nabiyev Ye.N. – **The main author**, Candidate of economic Sciences, Professor of Department of economics and international business, E. A. Buketov University of Karaganda, Universitetskaya street, 28, Karaganda, Kazakhstan.

Shakeyev S.S. – Candidate of economic Sciences, Professor of Department of accounting and audit, E. A. Buketov University of Karaganda, Universitetskaya street, 28, Karaganda, Kazakhstan.

Невматулина К.А. – PhD, Deputy director of International programs, projects and academic mobility Center, docent of the Department of Economics and entrepreneurship», Karaganda economic university of Kazpotreboyz, Akademicheskaya street, 9, Karaganda, Kazakhstan.